

Ciklodextrinek

Ciklodextrinek története

Villiers (1891)

Keményítő táptalaj
+ *Bacillus amylobacter*

kristályos anyag

Ciklodextrinek története

Schardinger

(1903) β -dextrinek “cellulosine”
kétféle

(1903-1911) *Bacillus macerans* izolálása

Freudenberg és munkatársai

(1935) **tiszta ciklodextrinek előállítása**
 α , β , γ

French

(1957) δ -, ϵ - dextrinek

Ciklodextrinek története

Thoma, Stewart

(1965-)

további homológok leírása

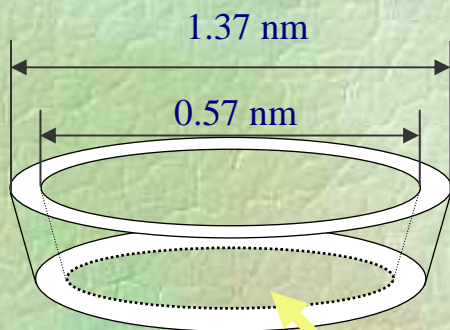
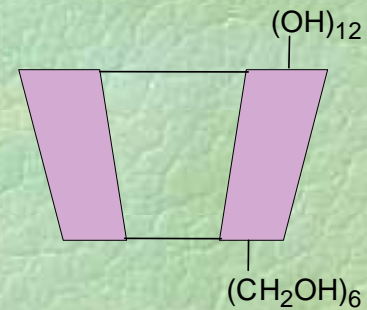
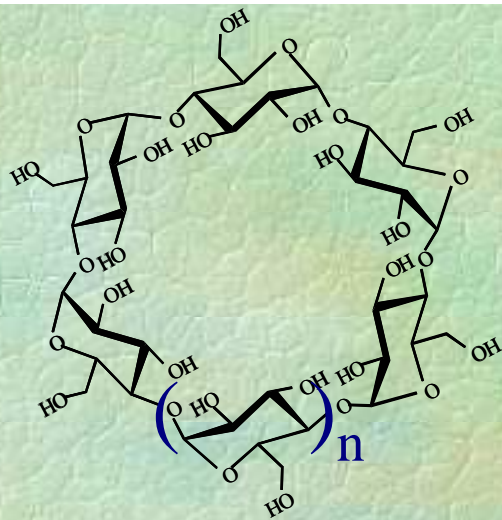
Cramer

(1950-)

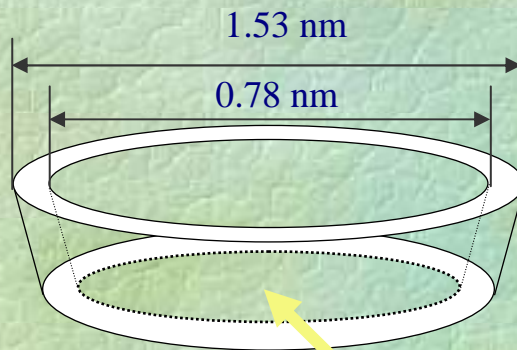
ciklodextrin **zárványkomplexek**
kutatása

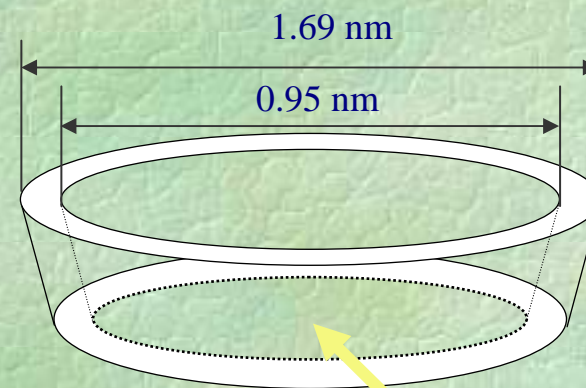
112.

α CD

β CD

γ CD

Cavity Volume:

174 Å³

262 Å³

427 Å³

in one mol:

104 cm³

157 cm³

256 cm³

in one g:

0.10 cm³

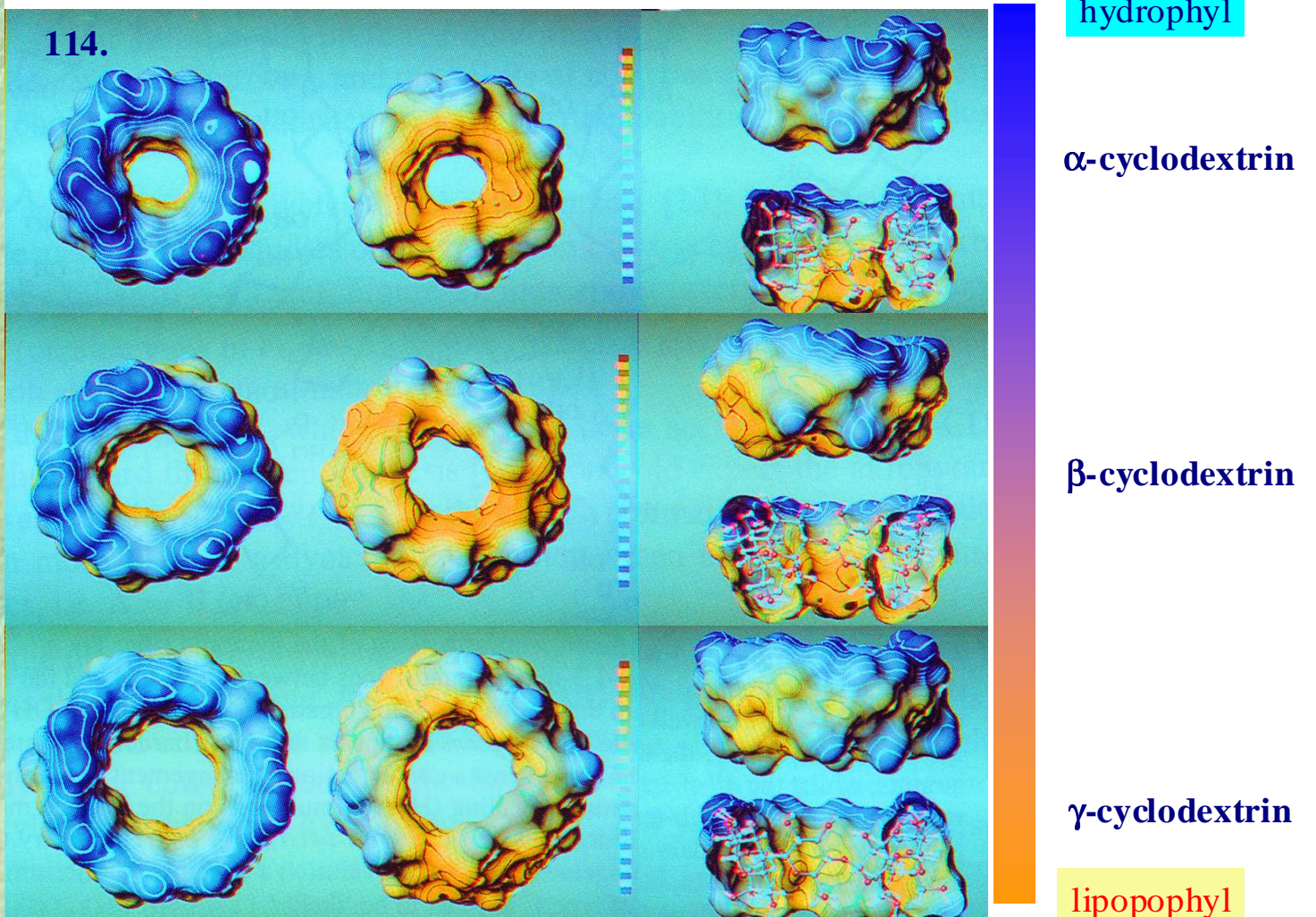
0.14 cm³

0.20 cm³

Molecular Lipophylicity Potential (MLP) of cyclodextrins

114.

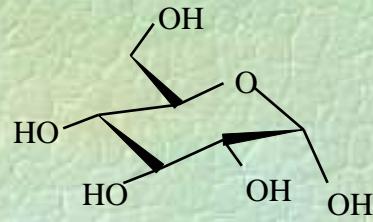

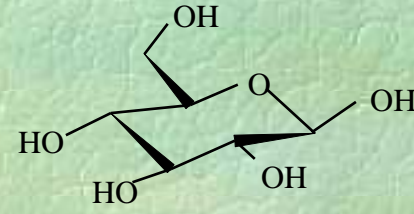
Ciklodextrinek (CD) fontosabb jellemzői

Jellemző	α-CD	β-CD	γ-CD
Molekulatömeg	972	1135	1297
Víz molekulák száma az üregben	6	11	17
Oldhatóság vízben g/ 100 cm ³	14,5	1,85	23,2
Kristályvíz %	10,2	13,2-14,5	8,13-17,7

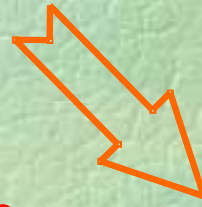
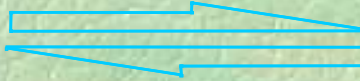
109.

α -D-Glucopyranose

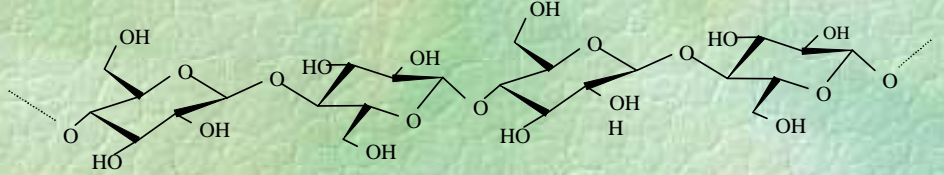
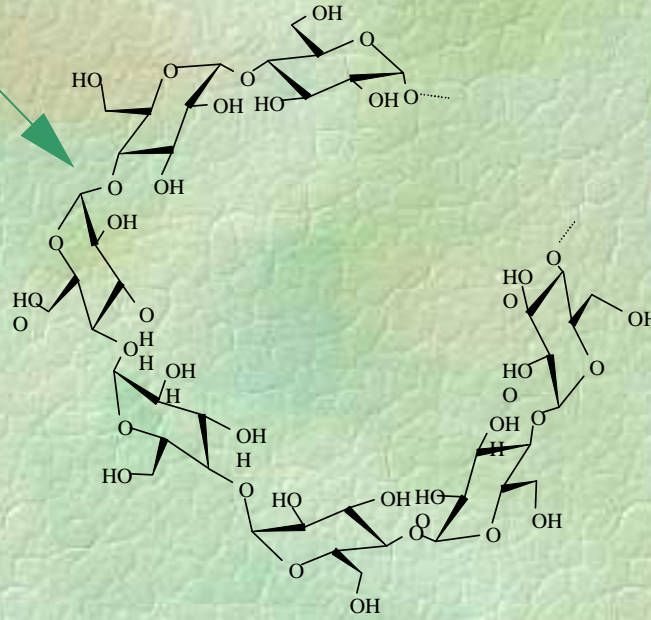
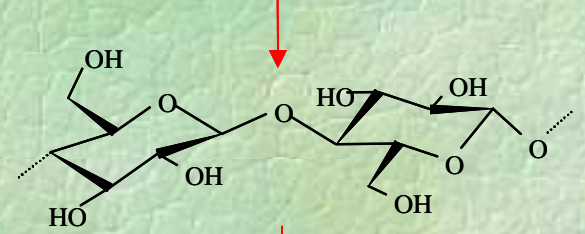
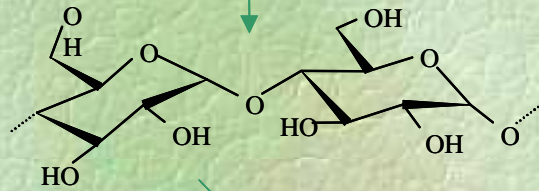

β -D-Glucopyranose

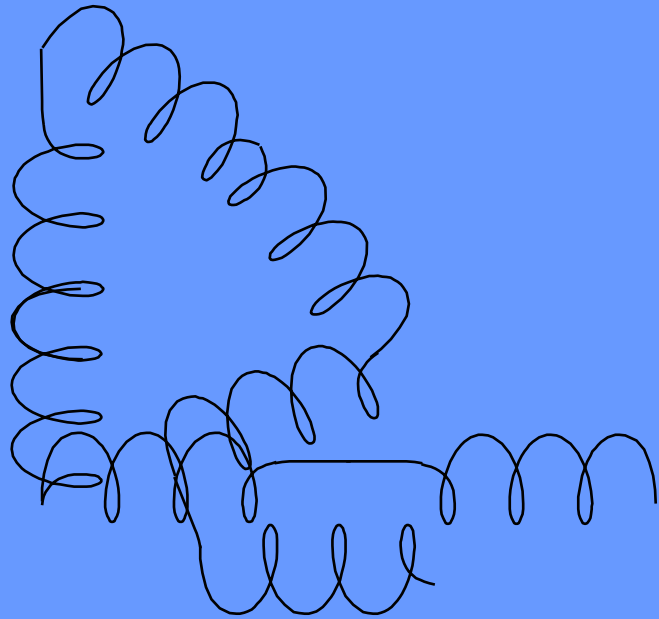
α -glycosidic linkage

β -glycosidic linkage

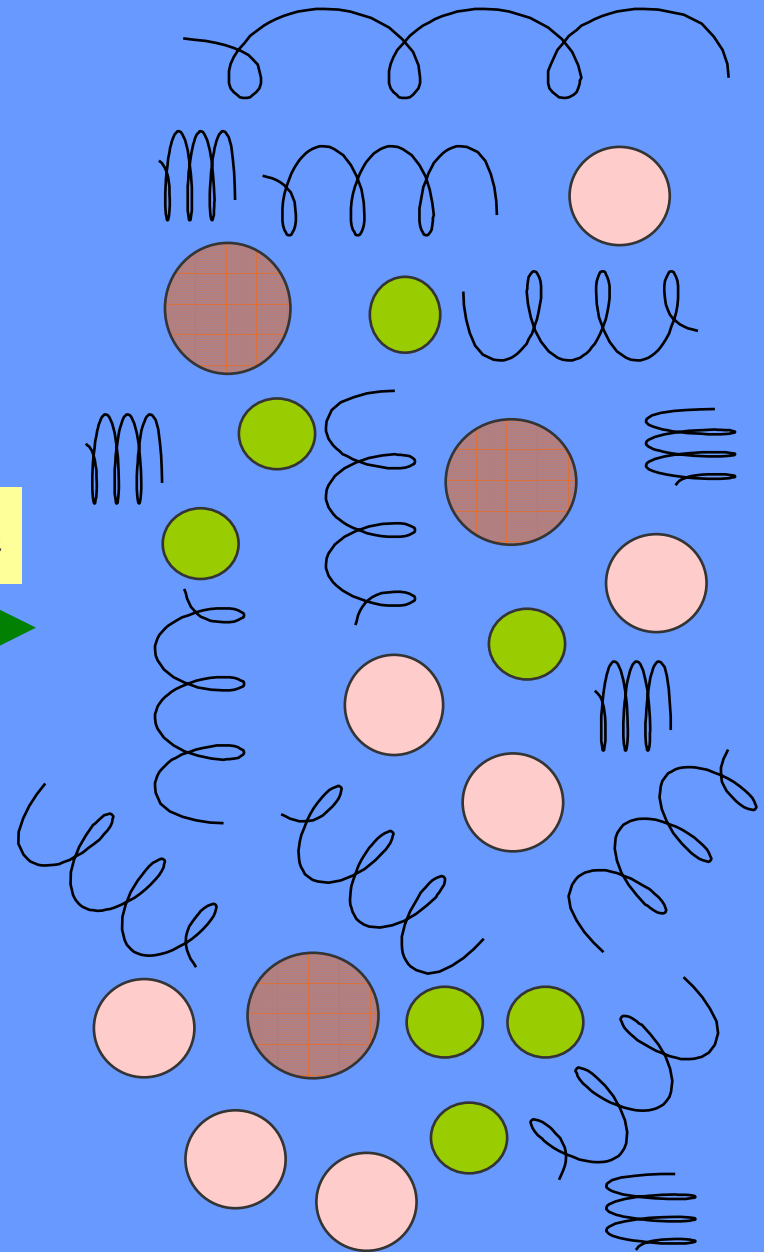

111,

Starch

CGT enzyme

Cyclic and acyclic dextrins

Ciklodextrinek előállítása

- 1. Ciklodextrin-transzglykoziláz (CTG) enzimet termelő mikroorganizmus tenyésztése;**
- 2. A fermentálékból az enzim elválasztása, dúsítása, tisztítása;**
- 3. Az előhidrolizált keményítő enzimes konverziója dextrinek keverékévé;**
- 4. A ciklodextrinek elválasztása a konverziós elegyből, tisztásuk, kristályosításuk**

1. Ciklodextrin-transzglykoziláz (CTG) enzimet termelő mikroorganizmus tenyésztése

Schardinger

(1904) *Bacillus macerans* leírása

Tilden

(1939, 1942) *Bacillus macerans* tenyésztése
sterilezett burgonyaszeletek, vagy
5 % zabliszt-tartalmú táptalaj
+ 2 % kalcium-karbonát

**levegőztetés kizárásával, 2-3 hét, 37-40 °C ,
centrifugálás, liofilizálás**

Hale és Rawlins (1951)

levegőztetéssel, 10-12 nap

1. Ciklodextrin-transzglykoziláz (CTG) enzimet termelő mikroorganizmus tenyésztése

Ligget és Mussulman

(1950) táptalaj kalcium-karbonátos zabliszt
+ **ammóniumsók**
fermentációs idő 3-7 nap

Kneen és Beckord

(1964) táptalaj: búza-korpa extrakt
kalcium-karbonáttal
+ **foszfátokkal**
fermentáció 35 °C-on, 4 nap

1. Ciklodextrin-transzglykoziláz (CTG) enzimet termelő mikroorganizmus tenyésztése

Pirt és Lane

(1974)

Bacillus macerans folyamatos tenyésztésével történő CTG termelés

1 m³-es fermentorban 10 t ciklodextrin termeléséhez szükséges enzim állítható elő

2. A fermentléből az enzim elválasztása, dúsítása, tisztítása

A **CTG enzim hővel szemben stabilis;**

pH 6 -7-es kalcium-acetát pufferben, 1 % maltóz jelenlétében, 5 percig, 70°C-on tartva aktivitásána k csökkenése 20%

- **kalcium-ionok stabilizálják,**
- **reakciótermékei nem mutatnak redukálóképességet**

Tisztítása:

vákuumbepárlást követő lecsapás (bonyolult, gélkromatográfiát követő liofilezés, affinkromatográfiás eljárás

- **CTG enzim aktivitásának meghatározása**

3. Az előhidrolizált keményítő enzimes konverziója dextrinek keverékévé

A konverziós elegy koncentrációja, viszkozitása

Cramer és Steinle

(1955)

Bacillus macerans működése:

pH 4-8; optimum pH 6

hőmérséklet optimum 40 °C

5 % keményítőtartalom (előhidrolízis)

Az enzim és a glükóz koncentráció hatása

Suzuki és mtsai.

(1975)

ciklodextrin kitermelést csökkenti

a glükóz és maltóz jelenléte

< 5 % glükóz és maltóz esetén a kitermelés 30-70%

A keletkező ciklodextrinek arányának irányítása

Kitahata és Okada

(1974)

Bacillus macerans CTG enzimmel
 α -, β -, γ -ciklodextrinek 2,7:1:1 arány
Bacillus megatherium 1:2.4:1 arány

Irányítás komplexképzőszer jelenlétével

toluollal	β -ciklodextrin kitermelés növekszik
triklór-etilén	51,2%

4. A ciklodextrinek elválasztása a konverziós elegyből, tisztásuk, kristályosításuk

(Az elválasztás sémája)

Toxicológia

French (1957)	β -ciklodextrinnel táplált patkányok 1 héten belül elpusztultak
Anderson (1963)	α -, β -ciklodextrinen tartott patkányok növekedése = kontroll állatokéval
Gerlóczy (1977)	β -ciklodextrines kezelés 34 napig, fejlődés = kontroll állatokéval
Makita (1975)	β -ciklodextrin adagolás 6 hónapig nincs kóros változás

Intravénás toxicitás

Hayashi és mtsai. (1971)

ciklodextrinek 1 g/ ttkg felett adagolva hím egerek egyike sem hullott el,

Frank és mtsai. (1976)

patkányoknak intravénás injekcióban beadott α -ciklodextrin esetén az LD₅₀ 1 g/ttkg,
 β -ciklodextrin esetén az LD₅₀ 0,788 g/ttkg

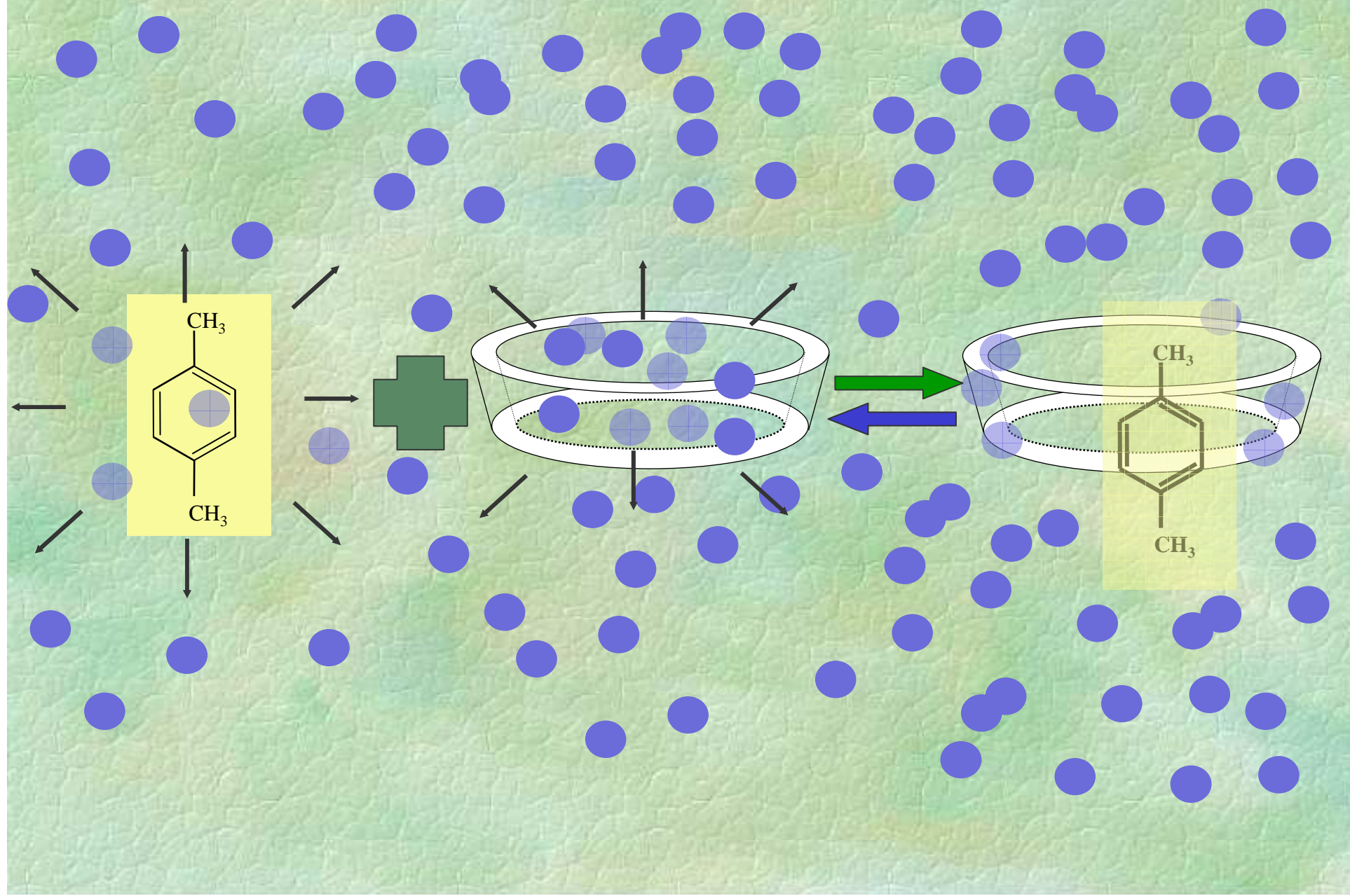
Ciklodextrinek hatása növényekre

Szejtli és mtsai. (1978)

- ciklodextrinnel kezelt magvak ősszel vetve nem csiráznak ki, fagy hatására nem pusztulnak el,
- herbicidekkel és a kezelt magvak vetése egyidejű lehet

115.

Komplexbépzés ciklodextrinekekkel

Ciklodextrin = gazda molekula

Leggyakoribb eljárások:

1. Együttkristályosítás közös oldatból

ciklodextrinek kis alkoholtartalmú vizes oldatához, lassan csepegtetik a **vendégmolekula** alkoholos oldatát, majd az oldatot fokozatosan hűtve a komplex kristályos formában válik ki

2. Komplexbépzés vizes szuszpenzióból

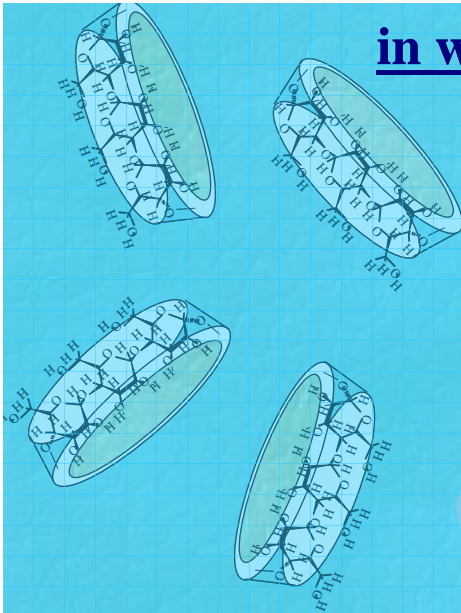
ciklodextrinek vizes szuszpenziójához csepegtetik szobahőmérsékleten a vendégmolekula alkoholos oldatát, a komplexképzés további kevertetéssel történik

3. Szilárd fázisú komplexképzés

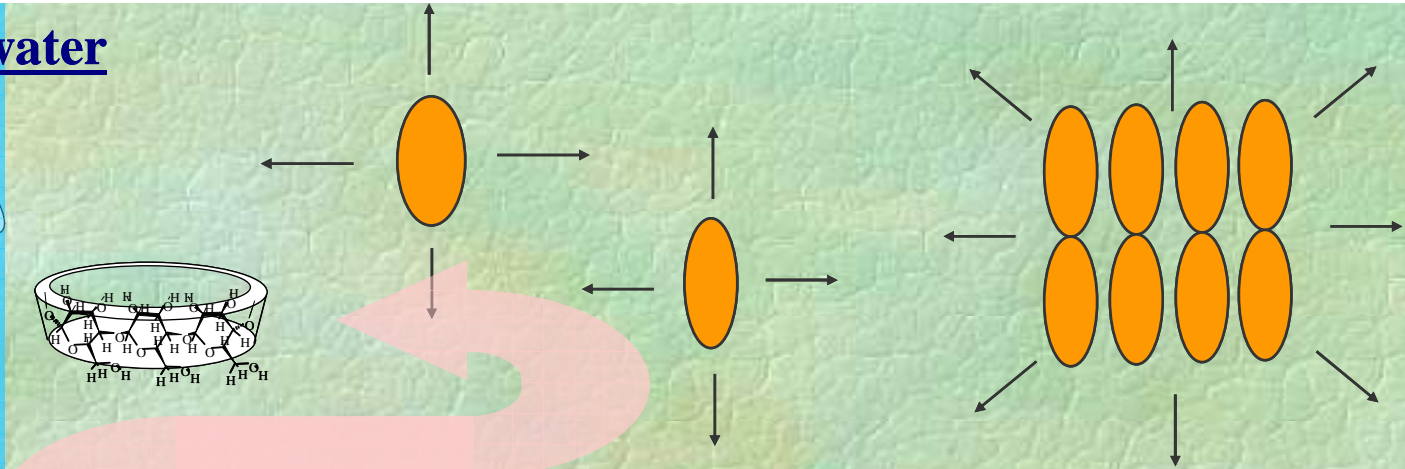
ciklodextrineket a vendégmolekulával száraz állapotban összedörzsölve a 12-14 % víztartalom helyét cserél az apoláros vendégmolekulával

in water

Dissolved CD

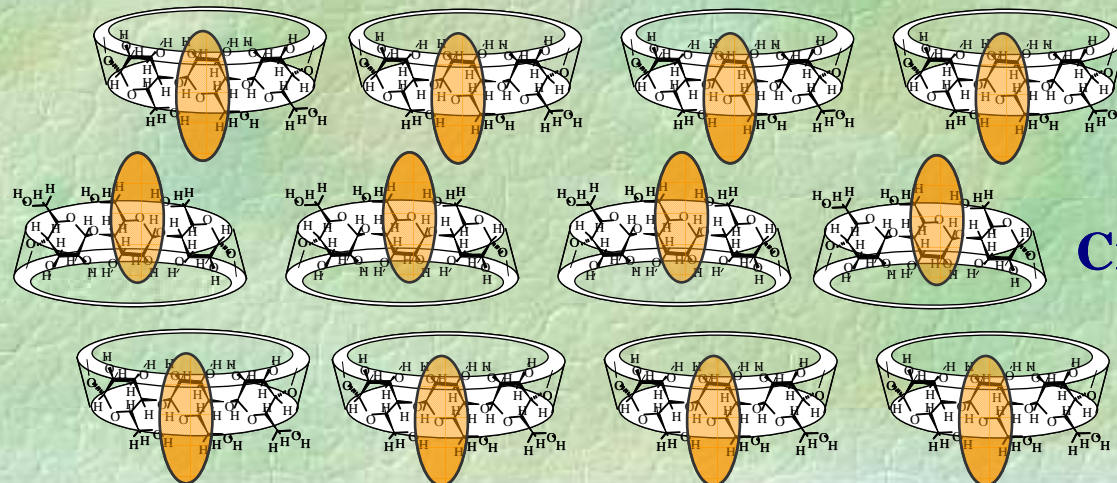

Inclusion complex

**Hydrophobic,
poorly soluble
drug**

Isolation

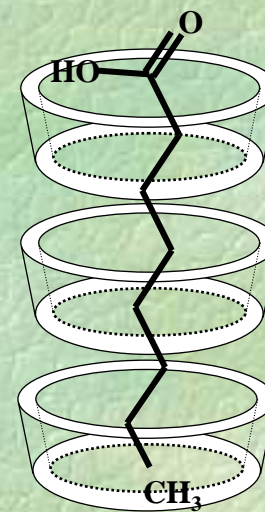
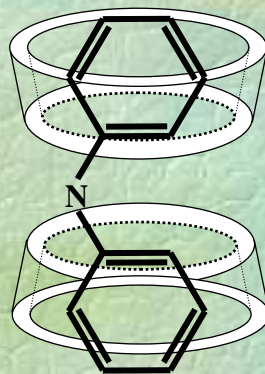
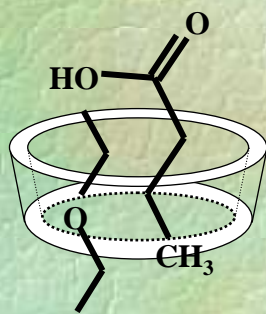
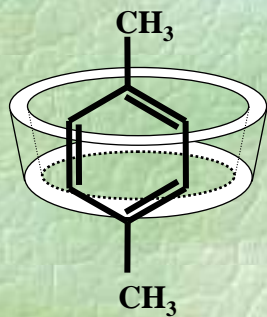
118.

Crystalline complex

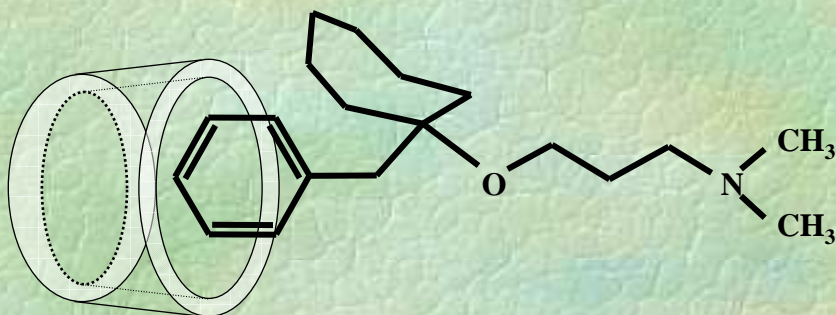
117.

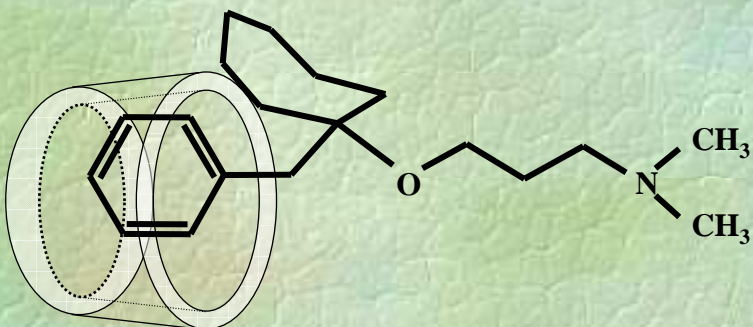

116.

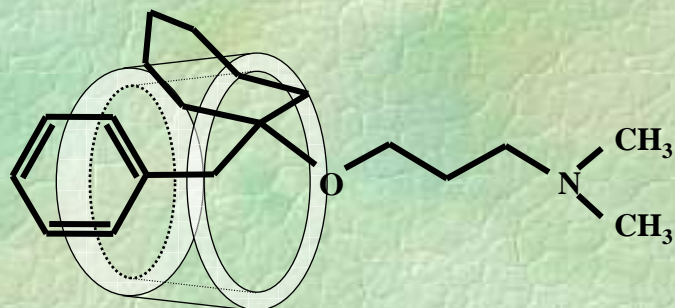
Bencyclan-CD

$$K_{\alpha\text{CD}} \sim 3 \text{ M}^{-1}$$

$$K_{\beta\text{CD}} \sim 8000 \text{ M}^{-1}$$

$$K_{\gamma\text{CD}} \sim 4000 \text{ M}^{-1}$$

Az inklúziós komplexképzés következményei

a ciklodextrinek (CD) oldékonysága csökken
a vendégmolekula oldékonysága nő

oldatban:

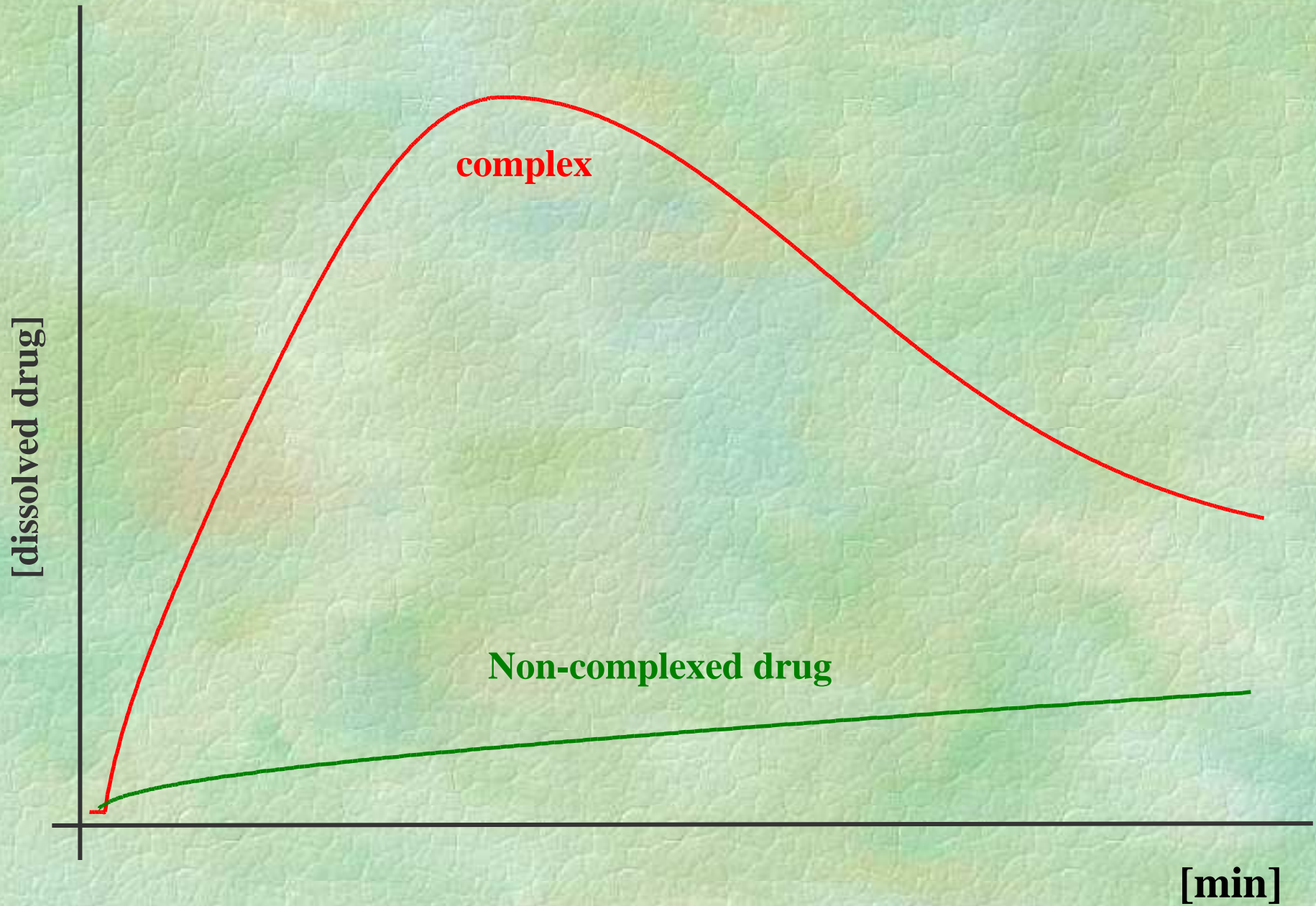
megváltozik a vendégmolekula reaktivitása,
módosulhat a reakcióút,
változnak a spektrális tulajdonságok (UV,NMR,...),
diffúzió csökken

szilárd állapotban:

a vendégmolekula molekulárisan diszpergált
állapotban védve, stabilizálva van,
új, könnyen nedvesíthető mikrokristályos anyag
keletkezett

120.

Komplexek vizsgálata

Hatóanyagtartalom meghatározása:

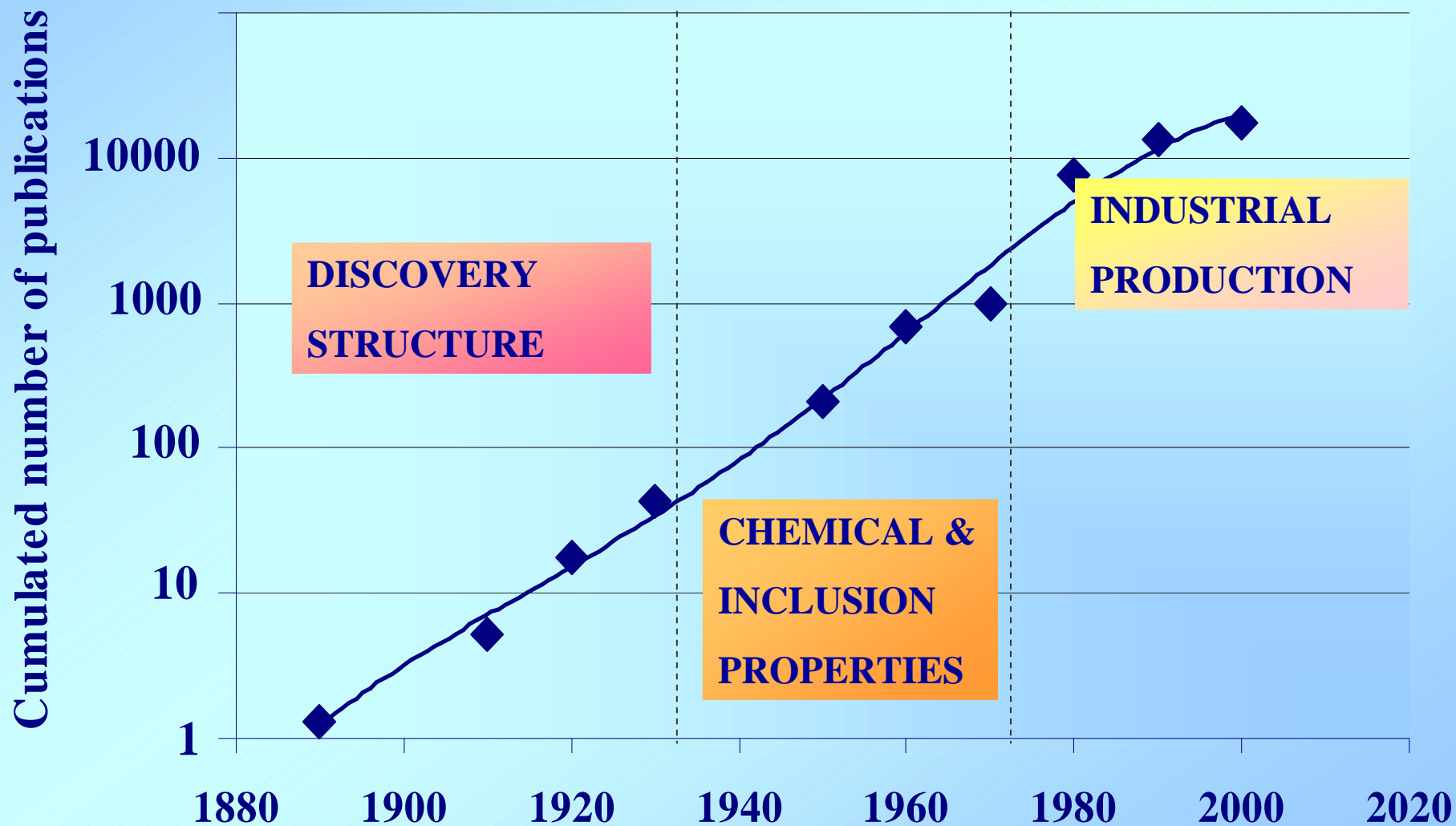
feltárást követően UV fotometriás, kolorimetriás, kromatográfiásdesztillációs, tömeg szerinti meghatározással,

- komplexek vizsgálata hőkezeléssel,
- megváltozott kromatográfiás viselkedések vizsgálata,
- nedvesedés vizsgálata
- oldódássebesség mérése vízben

121.

Stages of Development in the Cyclodextrin Technology

Ciklodextrin-származékok

CD hidroxilcsoportok reakciókészsége:

Hidroxilcsoportok száma

	összesen	primer oldalon
α -ciklodextrin	18	6
β -ciklodextrin	21	7

C-2 hidroxilok reaktívabbak, mint a C-3 hidroxilok

Ha a ciklodextrin valamelyik hidrofil peremét úgy szubsztituáljuk, hogy hidrofób „feneket” építünk a molekulára, a zárványkomplex stabilitása növekedni fog.

β -ciklodextrin oldékonysága 1,8 g/100 cm³

részlegesen metilezett β -ciklodextriné 6,7 g/100 cm³

Ciklodextrin-származékok

több, mint 1500 CD származékot publikáltak
a származék :

egyszerűen elkészíthető legyen,
ne legyen toxikus,
legyen elfogadható ára,
maradjon meg komplexképző sajátsága

Ipari méretben előállított CD-származékok:

metilezett CD-k: DIMEB, RAMEB

hidroxialkilezett CD-k: HP β CD

szulfobutilezett CD-k: SBE-CD

acetilezett CD-k: acetyl- γ CD

elágazó CD-k: glükózil-, maltozil β CD